

Çocuğum Neden Benim Gibi İnanmıyor?

-Sünni Müslüman Ailelerde Kuşaklar,
Dijital Çağ ve İncanın Aktarımı-

Mirza ARAZ

eski
yeni.

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No. | General Publication Number: 2017

FCR Sertifika No. | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

ROR ID: ror.org/00zznvq98

Alt Marka | Imprint: Eskiye

Yayın No | Publication Number: 447

Kitap Adı : Çocuğum Neden Benim Gibi İnanmıyor?

Alt Başlık : Sünni Müslüman Ailelerde Kuşaklar, Dijital Çağ ve İncanın Aktarımı

Book Title : Why Doesn't My Child Believe As I Do?

Subtitle : Generations in Sunni Muslim Families, the Digital Age and the Transmission of Faith

ISBN : 978-625-8596-61-8

DOI : doi.org/10.70458/fcr.9786258596618

Yazar | Author: Mirza Araz

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book – Monograph

Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 324 (xviii+306)

Yayın Tarihi | Publication Date: Eylül | September 2026

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: JFSR2 - İslam çalışmaları | Islamic studies

BISAC: SOC039000 - Sosyal Bilimler / Din Sosyolojisi | Social Science / Sociology of Religion

THEMA: JBSR - Sosyal gruplar: dinî gruplar ve topluluklar | Social groups: religious groups and communities

LC Classification: BL60 - Din ve sosyoloji | Religion and sociology

DEWEY: 306.6 - Din (din sosyolojisi / dinî kurumların sosyolojisi) | Religion (sociology of religion / religious institutions)

WoS Category: WC=Religion - Din | Religion

WoS Citation Topics Meso: 6.256 - Din | Religion

WoS Citation Topics Micro: 6.256.2325 - Din Araştırmaları | Religious Studies

Scopus Subject Areas: 1212 - Din Araştırmaları | Religious Studies

Atf Bilgisi | Cite as: Araz, Mirza. *Çocuğum Neden Benim Gibi İnanmıyor? Sünni Müslüman Ailelerde Kuşaklar, Dijital Çağ ve İncanın Aktarımı*. FCR Yayın Ltd.-Eskiye, 2026.

© Tüm hakları saklıdır | All rights reserved: FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Çocuğum Neden Benim Gibi İnanmıyor?

-Sünni Müslüman Ailelerde Kuşaklar,
Dijital Çağ ve İnancın Aktarımı-

Mirza ARAZ

Ankara 2026

Yazar Hakkında

Mirza ARAZ

1977 yılında Tokat'ta doğdu. Lisans eğitimini 1999 yılında 9 Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde, yüksek lisansını ise 2007 yılında Gazi Üniversitesinde Din Sosyolojisi alanında tamamladı. 2003-2006 yılları arasında Diyanet Kayseri İhtisas Kursundaki eğitimini bitirdi.

Akademik yolculuğuna 2011-2013 yılları arasında Almanya'da devam eden Araz, Türkiye'ye döndükten sonra Erciyes Üniversitesinde doktora çalışmalarında bulundu. Sosyoloji, felsefe ve psikoloji disiplinlerine olan ilgisini edebiyatla harmanlayan yazar, *asosyalmekan.blogspot.com* adresindeki blogunda yazılarını paylaşmaktadır. Halen Tokat'ta yaşamakta, ticaretle uğraşmakta ve okuma-yazma serüvenini bir tutku olarak sürdürmektedir.

Yayımlanan Eserleri:

Kum ve Mürekkep -Kalabalıklar İçinde Bir Yalnız Adam- Roman, Fecr Yayınları, Ankara 2026.

Gölge Sultan -Bir Dalkavuşun İtirafı ve Ruhun İflas Kronolojisi- Roman, Fecr Yayınları, Ankara 2026.

Elle Tutulur İnanç - Tespihten Dokunmatik Ekrana Türkiye'de Maddi Din, Eskiyei Yayınları, Ankara 2026.

About the Author

Born in Tokat, Türkiye, in 1977, Araz completed his undergraduate education at Dokuz Eylül University Faculty of Theology in 1999 and earned his master's degree in the field of Sociology of Religion from Gazi University in 2007. Between 2003 and 2006, he completed his specialized religious training at the Diyanet Kayseri Training Center.

Araz continued his academic journey in Germany between 2011 and 2013. After returning to Türkiye, he pursued doctoral studies at Erciyes University. Combining his interests in sociology, philosophy, and psychology with a passion for literature, he shares his writings on his blog at asosyalmekan.blogspot.com.

He currently resides in Tokat, where he is engaged in business while continuing his reading and writing journey as a lifelong passion.

Published Works:

Sand and Ink: A Lonely Man Among Crowds, Novel, Fecr Publishing, Ankara, 2026.

Shadow Sultan: Confessions of a Sycophant and the Chronology of a Soul's Bankruptcy, Novel, Fecr Publishing, Ankara, 2026.

Tangible Faith -Material Religion in Turkey from Prayer Beads to Touchscreens- Eskiye Publishing, Ankara, 2026.

Kitap Hakkında

Çocuğum Neden Benim Gibi İnanmıyor?

-Sünnî Müslüman Ailelerde Kuşaklar, Dijital Çağ ve İnancın Aktarımı-

Bu çalışma, Sünnî Müslüman ailelerde inancın kuşaklar arası aktarımında yaşanan dönüşümü aile, gençlik ve dijital kültür ekseninde incelemektedir. Kitap, gençlerin dinle ilişkisini yalnızca “inanma-inanmama” ikiliğine indirgemek yerine Allah inancı, dinî aidiyet, ibadet, kurumsal güven ve dinî otoriteyle kurulan ilişkinin birbirinden ayrışabildiğini göstermeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın yöntemi; yazarın gündelik hayat ve ticaret tecrübelerinden doğan uzun süreli gözlemleri, kamusal dijital ifadeler, din sosyolojisinin kavramsal araçları ve yayımlanmış nicel ve nitel araştırmaların birlikte değerlendirilmesine dayanmaktadır. Eser, bağımsız ve temsili bir saha araştırması iddiası taşımamakta; gözlem, sosyolojik yorum ve araştırma bulgularını farklı kanıt düzeyleri olarak ele almaktadır. Bu yaklaşım, gençlerin dinî değişimini tek bir sebebe bağlamak yerine aile, sosyal çevre, eğitim, dijital medya, ahlaki hassasiyetler ve bireysel tecrübelerin kesişimi içinde değerlendirmektedir. Google, YouTube, TikTok ve yapay zekâ gibi dijital aktörlerin dinî bilgiye erişimi, otoritenin çoğullaşmasını ve bireysel inanç biyografilerini nasıl dönüştürdüğü tartışılmaktadır. Ayrıca bilim, evrim, kötülük, adalet, kadın, cinsellik, ibadet ve kurumsal güven gibi meselelerin gençlerin inanç dünyasındaki yeri incelenmektedir. Çalışmanın temel sonucu, inanç aktarımının sona ermediği; ancak tek yönlü miras modelinden karşılaştırma, seçme ve yeniden yorumlamaya dayalı daha müzakereci bir sürece dönüştüğüdür. Kitap, farklılaşmayı zorla ortadan kaldırmak yerine güveni, karşılıklı saygıyı ve aile içi diyalogu koruyan bir ilişki zemini önermektedir.

Anahtar Kelimeler: İnanç Aktarımı; Kuşaklararası Din; Sünnî Müslüman Aile; Dijital Din; Dinî Otorite

About the Book

Why Doesn't My Child Believe As I Do? -Generations in Sunni Muslim Families, the Digital Age and the Transmission of Faith-

This study examines the transformation of intergenerational religious transmission in Sunni Muslim families through the intersecting contexts of family, youth, and digital culture. Rather than reducing young people's relationship with religion to a belief-unbelief dichotomy, the book argues that belief in God, religious identity, ritual practice, institutional trust, and attitudes toward religious authority may diverge from one another. Methodologically, the study combines long-term observations derived from the author's everyday and commercial encounters, public expressions in digital environments, conceptual tools from the sociology of religion, and findings from published quantitative and qualitative research. It does not claim to be an independent or representative field study; instead, it treats observation, sociological interpretation, and empirical research as distinct levels of evidence. The book discusses how Google, YouTube, TikTok, and artificial intelligence reshape access to religious knowledge, pluralize authority, and influence individual biographies of faith. It also addresses questions concerning science, evolution, evil, justice, gender, sexuality, worship, and institutional trust. Its central conclusion is that religious transmission has not disappeared but has shifted from a largely inherited, one-directional model toward a negotiated process of comparison, selection, and reinterpretation. Accordingly, the book emphasizes preserving trust, mutual respect, and family dialogue rather than attempting to eliminate religious difference through pressure or persuasion.

Keywords: Faith Transmission; Intergenerational Religion; Sunni Muslim Family; Digital Religion; Religious Authority

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	xi
BU KİTAP NEREDE YAZILDI?	xv
Yöntem Üzerine Bir Not	xv
GİRİŞ	1
İnanç Neden Artık Miras Kalmıyor?	1
Bu Kitap Nerede Duruyor?	8
Bu Kitabın Yapmadığı Üç Şey	13
BİRİNCİ KISIM	17
AYNI EVDE İKİ İNANÇ	17
1. Çocuğumu Nerede Kaybettim?	17
2. Aynı Evde Büyüyen İki Farklı Dünya	24
3. Anne-Babanın Dini- Çocuğun Soruları	37
4. İnanç Neden Artık Kendiliğinden Aktarılmıyor?	42
İletişim Pusulası- Birinci Kısımın Ardından	53
İKİNCİ KISIM	55
GENÇLERİN İNANÇ DÜNYASI DEĞİŞİRKEN	55
5. Gençler Gerçekten Deist mi?	55
6. İnanıyor Ama İbadet Etmiyor	65
7. Allah'a İnanıyor Ama Dinî Otoriteye Güvenmiyor	78
8. Bilim Evrim Kötülük ve Adalet Soruları	92
9. Kadın Cinsellik ve Özgürlük Tartışmaları	104
İletişim Pusulası- İkinci Kısımın Ardından	122
ÜÇÜNCÜ KISIM	125
YENİ DİN ÖĞRETMENLERİ	125
10. Google'a Sorulan Din	125
11. YouTube Hocaları ve TikTok Vaizleri	133
12. Yapay Zekâdan Fetva Alan Genç	144
13. Astroloji Enerji Manifest ve Yeni Maneviyat	153
14. Miras Alınan İnançtan Seçilen İnanca	168
İletişim Pusulası- Üçüncü Kısımın Ardından	172

DÖRDÜNCÜ KISIM	175
AİLENİN GÖRÜNMEYEN HATALARI	175
15. Korkutarak İman Ettirmek	175
16. Soruyu İsyân Sanmak	182
17. Ahlakî Tutarsızlığın Çocuk Üzerindeki Etkisi	187
18. Baskı Utandırma ve Dinî Yaralanma	198
19. “El Âlem Ne Der?” Dindarlığı	206
20. Sevgi ile İtaati Birbirine Karıştırmak	216
İletişim Pusulası- Dördüncü Kısımın Ardından	224
BEŞİNCİ KISIM	227
İLİŞKİYİ ve İNANCI YENİDEN KURMAK	227
21. Çocuğun Sorusu Anne-Babaya Hakaret Değildir	227
22. Vaaz Etmeden Konuşabilmek	236
23. Çocuğun İnanıcı Değişirken Onu Kaybetmemek	246
24. Çocuğunuz Sizin Gibi İnanmak Zorunda mı?	258
25. İnanç Miras Değil Yolculuktur	265
26. Aynı Evde Farklı İnanarak Birlikte Kalabilmek	270
İletişim Pusulası- Beşinci Kısımın Ardından	275
SONUÇ	277
İnanç Aktarımı Bitmedi Sadece Biçim Değiştirdi	277
SON SÖZ	281
Masada Bir Sandalye Boş Kalmasın	281
EKLER	287
Ek 1- Anne-Babalar için 20 Soru	287
Ek 2- Kavramlar Kısa Sözlüğü	290
KAYNAKÇA	293
DİZİN	299

ÖN SÖZ

Bu kitabı yazmaya iten ilk şey, son yıllarda farklı yaşlardan ve farklı hayat çevrelerinden anne-babaların giderek daha sık dile getirdiği bir soruydu: “Çocuğum neden benim gibi inanmıyor?” Bu cümle bazen öfkeyle, bazen şaşkınlıkla, çoğu zaman da derin bir kayıp duygusuyla söyleniyor. Anne-baba, yalnızca çocuğunun namazı, kıyafeti, arkadaş çevresi veya kullandığı bir kavram hakkında kaygılanmıyor; kendi hayatı boyunca doğru, anlamlı ve koruyucu bildiği bir dünyanın, çocuğuna neden aynı açıklıkla ulaşmadığını anlamaya çalışıyor. Bu nedenle sorunun içinde din kadar ebeveynlik, sevgi, emek, kuşak, otorite, mahremiyet ve gelecek korkusu da bulunuyor. Elinizdeki kitap, bu çok katmanlı soruyu tek bir sebebe indirgemenen, dinin, ailelerin gerçek hayatında nasıl yaşandığına bakma ihtiyacından doğdu.

İlk bakışta en kolay cevap, değişimin sorumlusunu dışarıda aramaktır: İnternet, üniversite, arkadaş çevresi, bir öğretmen, bir video, belirli bir fikir akımı veya “zamanın bozulması”. Bunların her biri bazı gençlerin hayatında etkili olabilir; fakat yalnızca suçlu aramak, çocuğun ne yaşadığını açıklamaya yetmez. Çünkü aynı dijital dünyada yaşayan bütün gençler aynı biçimde değişmiyor, aynı ailede büyüyen kardeşler bile birbirinden farklı inanç yolları izleyebiliyor. Asıl mesele, bir fikrin gence nereden ulaştığından önce, o fikrin onda hangi soruya, kırılganlığa, ahlaki hassasiyete veya anlam arayışına karşılık geldiğini görebilmektir. Bu kitap boyunca “Çocuğumu kim etkiledi?” sorusundan daha verimli bir sorunun peşine düşeceğiz: “Çocuğum ne yaşıyor ve bunu neden benimle konuşmakta zorlanıyor?”

Bu çalışma, gençleri haklı, anne-babaları haksız ilan eden bir kuşak savunusu olmadığı gibi, gençlerin bütün sorularını cehalet, heves veya inanç zayıflığıyla açıklayan bir reddiye de

değildir. Dindar bir anne-babanın, çocuğunun inancı konusunda kaygı duymasını küçümsemek, insafsızlık; bir gencin bilim, adalet, kötülük, kadın, cinsellik, dinî otorite veya ahlaki tutarlılık hakkında sorduğu soruları baştan suç saymak da haksızlık olur. Burada amaç, taraflardan birini sanık sandalyesine oturtmak değil, aynı evde yaşayan insanların aynı olayı neden bambaşka biçimlerde anlamlandırdığını görünür kılmaktır. Bazen anne-baba, “Dinini öğretmeye çalışıyorum.” derken genç, “Bana baskı yapılıyor.” diyebilir. Bazen genç, “Yalnızca soru soruyorum.” derken ebeveyn, “Bütün değerlerimiz reddediliyor.” duygusuna kapılabilir. Sağlıklı bir konuşma, önce bu iki tecrübenin de gerçek olduğunu kabul etmekle başlar.

Kitabın temel iddiası şudur: Bugünün gençleri, dini mutlaka bütünüyle terk etmiyor; dini öğrendikleri kaynakları, güvendikleri otoriteleri, sordukları soruları ve inanma biçimlerini değiştiriyor. İnanç, aidiyet, ibadet ve kurumsal güven artık her zaman aynı yönde hareket etmiyor. Bir genç, Allah’a inanırken düzenli ibadet etmeyebilir; kendisini Müslüman olarak tanımlarken belirli dinî kurumlara mesafe koyabilir; ailesinden aldığı mirası reddetmeden bazı parçalarını yeniden yorumlayabilir. Bu görünüm ilk bakışta dağınık veya çelişkili gelebilir. Fakat onu sadece “iman var-iman yok” ikiliğine sıkıştırdığımızda, gencin gerçek inanç biyografisini göremeyiz. Kitapta kullandığımız kavramlar, insanları yeni etiketlere hapsetmek için değil, birbirine karıştırılan bu düzeyleri ayırarak daha doğru sorular sorabilmek için geliştirildi.

Dijital çağ, bu dönüşümün tek sebebi değildir; fakat hızını, görünürlüğünü ve seçeneklerini olağanüstü ölçüde arttırmıştır. Anne-babanın birkaç kaynakla kurduğu din dünyasının karşısında genç, aynı gün içinde birbirine zıt onlarca yorumla karşılaşabiliyor; sorusunu Google’a yazıyor, YouTube’da bir konuşmacıya bağlanıyor, kısa video akışında hiç aramadığı bir tartışmanın içine giriyor veya yapay zekâdan, yargılanmadan cevap alabileceğini düşünüyor. Bu nedenle ebeveynin eski bilgi

tekeline koruması artık mümkün değildir. Buna karşılık elinde hâlâ teknolojinin kolayca üretemeyeceği çok önemli bir güç vardır: İlişki sermayesi. Güven veren, dinleyen, kendi hatasını kabul edebilen ve bilmediği yerde bunu dürüstçe söyleyebilen anne-baba, her sorunun cevabını bilmese de çocuğunun soru yolculuğunda vazgeçilmez bir muhatap olarak kalabilir.

Kitapta karşılaşacağınız aile sahneleri, gençlerin cümleleri ve gündelik hayat gözlemleri, soyut tartışmaları insan yüzünden koparmamak için yer alıyor. Bunların nasıl derlendiği, hangi sınırlar içinde kullanıldığı ve kişilerin mahremiyetinin nasıl korunduğu, girişten hemen önce yer alan “Yöntem Üzerine Bir Not” bölümünde açıklanıyor. Burada şu hususu özellikle vurgulamak isterim: Bu anlatıların amacı, tek tek kişileri teşhis etmek veya bir hayat hikâyesini bütün Türkiye’ye genellemek değildir. Amaç, farklı evlerde tekrar edebilen ilişki örüntülerini; söylenen bir cümlenin arkasındaki korkuyu, sessizliği ve anlaşılma ihtiyacını görünür kılmaktır. Gözlem, sosyolojik kavram ve yayımlanmış araştırma, kitap boyunca birbirinin yerine geçirilmeyecek olup her biri verebildiği ölçüde kullanılacaktır.

Bu kitabın birincil muhatabı, çocuğunun inanç dünyasında ki değişimi anlamaya çalışan; çoğunlukla kendisini Sünni Müslüman olarak tanımlayan dindar ve muhafazakâr anne-babalardır. Öğretmenler, din görevlileri, ilahiyatçılar, psikologlar ve gençler de metinde kendi çalışma alanlarıyla ilgili bir dil bulabilir. Çalışmanın temsil sınırları ve örnek olayların oluşturulma biçimi, girişten hemen önceki “Yöntem Üzerine Bir Not” bölümünde açıklanmıştır.

Bu kitabın vaadi, çocuğunuzu birkaç iletişim tekniğiyle yeniden size benzetmek değildir. İnanç, zorla devredilen bir eşya; ebeveynlik de sonucu garanti eden bir üretim süreci değildir. Kitabın daha mütevazı fakat daha hayati bir amacı var: Farklılık büyürken güveni korumak, zor soruların evin dışına sürülmesini önlemek ve din hakkında yeniden konuşabilecek bir ilişki zemini kurmak. Anne-baba, kendi inancını saklamadan; genç

de sorusunu gizlemek zorunda kalmadan aynı masada kalabiliyorsa, bütün meseleler çözülmemiş olsa bile çok değerli bir şey korunmuş demektir. Bu çalışma, tam da o masada bir sandalye boş kalmasın diye yazıldı.

BU KİTAP NEREDE YAZILDI?

Yöntem Üzerine Bir Not

Bu kitabın kavramsal omurgası, din sosyolojisi, ilahiyat, gençlik, aile ve dijital kültür literatürüne dayanırken; sorularının önemli bir bölümü ise on yıllık ticaret hayatında biriken gündelik karşılaşmalardan doğdu. İki yıl hırdavat toptancılığı ve saha pazarlaması, birer yıl elektrik ve ambalaj toptancılığı, iki yıl çiçekçilik ve son dört yıldır bakkallık yaptım. Bu işler farklı görünse de ortak bir gözlem imkânı sundu: İnsanlar alışveriş sırasında sadece ürün değil, geçim kaygılarını, aile meselelerini, çocukları hakkındaki korkularını ve dinle ilgili cümlelerini de taşırlar. Bu çalışma, farklı esnaf ve müşteri çevrelerinde biriken o konuşma hafızasından da beslendi.

Ticaret deneyimlerinin ayrıntısından çok, sağladıkları bakış çeşitliliği önemlidir. Toptancılık ve pazarlama, şehir ve kasabalarda çok sayıda iş yerine girerek kısa ama yoğun konuşmalar duymamı sağladı. Çiçekçilik, düğün, hastalık ve cenaze gibi hayat eşiklerinde dua, kader ve kayıp dilini görünür kıldı. Mahalle bakkallığı ise aynı insanlarla yıllar içinde yeniden karşılaşma imkânı verdi. Böylece tek bir tartışmanın anlık fotoğrafından çok, ailelerin ve gençlerin cümlelerinin zaman içinde nasıl değişebildiğini gözlemledim. Bu tecrübeler, kitabın sorularını keskinleştirdi fakat onları kendiliğinden bilimsel veri hâline getirmedi.

Gündelik karşılaşmanın değeri, insanların resmî bir araştırma görüşmesindeki kadar hazırlanmış ve düzenlenmiş bir anlatı kurmamasıdır. Bir baba, çocuğuyla tartıştıktan hemen sonra, bir anne, kızının değiştiğini düşündüğü anda veya bir genç, izlediği video hakkında tek bir cümleyle konuşabilir. Bu doğallık, hayatın dokusunu gösterir; fakat yöntemin sınırını da belirler. Herkese aynı soruları sormadım, görüşmeleri kaydetmedim, standart bir örneklem kurmadım ve aynı temaları siste-

matik biçimde takip etmedim. Elimde bir anket ya da mülakat veri seti değil, tekrar eden sahneler, cümleler ve ilişki örüntülerinden oluşan uzun süreli bir gözlem hafızası vardır.

İkinci gözlem penceresi dijital dünyadır. Din, gençlik ve aile hakkında içeriklerin altında oluşan kamusal yorumlar, yüz yüze söylenmeyen şüpheyi, öfkeyi, utancı ve yalnızlığı daha açık gösterebilir. Bir tarafta “Çocuğuma ne oldu?” diyen ebeveynleri, diğer tarafta “Bunu aileme söyleyemiyorum.” diyen gençleri izlemek aynı çatışmanın iki yüzünü birlikte düşünmeye yardım etti. Bununla birlikte sosyal medya yorumları da temsili örneklem değildir. Platformların seçici yapısı ve yorum yazarların kendi kendini seçmesi, bu malzemeden toplumdaki oranları çıkarmaya izin vermez. Dijital alan, burada sayı üretmek için değil, soruların hangi dille kurulduğunu görmek için kullanıldı.

Dolayısıyla elinizdeki çalışma, bağımsız bir saha araştırmasının raporu değildir. Planlı bir etnografi, kayıtlı mülakat veya istatistiksel temsil iddiası taşımıyor; gözlemden nedensellik ve yaygınlık sonucu çıkarmıyor. Gündelik tecrübe bana, “hangi meseleler tekrar ediyor?” sorusunu sordururken; daha geniş eğilimlerden söz ettiğim yerde ise dayanağımı, yayımlanmış nicel ve nitel araştırmalar oluşturuyor. Bir sahnenin düşündürücü olması, onun Türkiye’deki bütün aileleri temsil ettiği anlamına gelmez. Metin boyunca, yaşanmış örnek, sosyolojik yorum ve araştırma bulgusunu aynı kanıt düzeyiymiş gibi kullanmaya çalıştım.

Kitaptaki aile sahneleri ve konuşmalar, kişilerin mahremiyetini korumak amacıyla birden fazla gözlem ve anlatıdan hareketle oluşturulmuş bileşik sahneler olup stenografik dökümler değildir. Gerçek karşılaşmalardan hareketle hafızada kalan ilişki örüntülerini görünür kılmak üzere yeniden kurulmuşlardır. Kişileri korumak için isim, yaş, meslek, yer, zaman, akrabalık ve bazı olay ayrıntıları değiştirildi; gerektiğinde farklı karşılaşmalarda tekrar eden unsurlar bir araya getirildi. Değiştirmemeye çalıştığım şey, olayın ilişkisel çekirdeğidir: Soruyu kim sordu,

hangi korku devreye girdi, söz nasıl duyuldu ve konuşma nerede kapandı ya da açıldı? Hiçbir sahne belirli bir müşteriye, aileyi veya dijital kullanıcıyı teşhis etmek amacıyla kullanılmadı.

Malzemenin kapsam sınırları da açıktır. Temaslarım, belirli bir bölgenin şehir ve kasabalarında yoğunlaştı; farklı gelir gruplarını, coğrafyaları ve cinsiyetleri eşit biçimde temsil etmiyor. Toptancılık yıllarında erkek sesleri daha baskınken çiçekçilik ve bakkallık, kadınlar ve ailelerle teması arttırdı; yine de tam bir denge iddiasında bulunamam.

Bu çalışma, ağırlıklı olarak kendisini Sünni Müslüman olarak tanımlayan ailelerin tecrübelerinden hareket eder; Türkiye'deki bütün dinî ve seküler aile tiplerini temsil etme iddiası taşımaz. Bu odak, Sünni aileyi “normal” veya varsayılan aile saymak değildir. Alevi ve Şii Müslüman ailelerin tecrübeleri; Hristiyan, Yahudi ve diğer gayrimüslim ailelerin tecrübeleri; seküler ailelerin tecrübeleri burada eksik temsil edilmiş birer istisna değil, kendi tarihsel ve toplumsal bağlamlarında ayrı çalışmaları hak eden bütünlerdir. Bu alanlar, birbirinin karşılığı olarak sıralanmamakta; yalnızca çalışmanın temsil sınırı açıkça belirtilmektedir.

Metinde üç bilgi katmanını ayırıyorum. Birinci katman, gündelik karşılaşma ve kamusal dijital ifadelerin verdiği hayat dokusudur. İkinci katman, tekil olayların ötesinde düşünmeye yarayan din sosyolojisi ve ilgili disiplinlerin kavramlarıdır. Üçüncü katman ise oran, örneklem, ilişki ve geniş toplumsal eğilim hakkında konuşabilmemizi sağlayan yayımlanmış araştırmalardır. Yalnızca hikâye anlatmak, genelleme riskini; yalnızca kavramlarla konuşmak, insanı kaybetme riskini; yalnızca istatistik vermek de sayıların ardındaki anlamı görünmez kılma riskini taşır. Kitabın yöntemi, bu üç katmanın birbirinin yerine geçmeden birbirini sınamasına dayanıyor.

Son olarak kendi konumumu saklamıyorum. Din sosyolojisi ve ilahiyat birikimi olan, Müslüman bir yazar ve aynı zamanda on yıldır ticaretin içinde yaşayan biriyim. Bu konum hangi so-

ruları fark ettiğimi ve hangi cümlelere hassas olduğumu etkiler. Bu yüzden okura, kusursuz tarafsızlık değil; dayanağını, sınırını ve değer konumunu açık eden bir yorum vadediyorum. Kitabın kendine özgü bakış noktası, akademik kavram ile tezgâhın önünde söylenen gündelik cümleyi birbirine ezdirmeden yan yana getirme çabasıdır. Bundan sonra anlatılan sahneler, bu yöntem ve sınırlılık notu ışığında okunmalıdır.